

Ks. Jan Maciej Dyduch

Wydział Teologiczny

Rektor Papieskiej Akademii Teologicznej

Kraków

PIELGRZYMOWANIE DO SANKTUARIÓW W ŚWIETLE PRZEPISÓW KOŚCIELNYCH

Wstęp

Ojciec Święty Jan Paweł II w programowym liście apostolskim *Novo millennio ineunte* pisze: „Dzisiaj Chrystus, którego kontemplujemy i miłujemy, znów wzywa nas, byśmy wyruszyli w drogę”¹. Papież wzywa nas do pielgrzymowania w stronę niebieskiej ojczyzny, bowiem jesteśmy Kościołem pielgrzymującym, który kroczy wśród trudności i prześladowań, ale także wśród radości i pociechy Ducha Świętego Pocieszyciela².

Żywym obrazem, odzwierciedleniem Kościoła pielgrzymującego, jest pielgrzymowanie wiernych do sanktuariów, które jest bardzo wyraźnym, ważnym i aktywnym wyznaniem wiary we współczesnym świecie. Fenomen ten jest regulowany przepisami kościelnymi.

Pojęcie i struktura sanktuariów

Kodeks Prawa Kanonicznego tak określa sanktuarium: „Przez sanktuarium rozumie się kościół lub inne miejsce święte, do którego – za aprobatą ordynariusza miejsca – pielgrzymują liczni wierni, z powodu szczególnej pobożności” (kan. 1230). Prawodawca w przywołanym kanonie podaje kilka elementów konstytuujących sanktuarium: „1. Musi to być miejsce święte, zazwyczaj będzie to znaczący kościół czy bazylika, chociaż niewykluczone są kaplice i cmentarze. 2. Do takiego miejsca świętego pielgrzymują liczni wierni, a więc nie tylko ci mieszkający w pobliżu, ale z różnych często bardzo oddalonych miejscowości. 3. Musi istnieć jakaś przyczyna wyzwalająca i

---

¹ *Novo millennio ineunte*, Libreria Editrice Vaticana, Watykan 2001, 6 I 2001, n. 58.

² *Ibidem*, n. 8.

motywująca pobożność wiernych tam się udających, może nią być obraz czy figura słynąca łaskami, jakieś znaczące relikwie, czy jakieś święte przedmioty cieszące się szczególnym kultem, względnie miejsca upamiętniające ważne wydarzenia z historii zbawienia czy związane z życiem świętych lub potwierdzone przez Kościół objawienia prywatne. Przyczynę, dla której wierni licznie pielgrzymują do danego miejsca, można nazwać 'charyzmatem' konkretnego sanktuarium; 4. Wreszcie na to pielgrzymowanie i sprawowanie tam szczególnego kultu potrzebna jest aprobatą kompetentnej władzy kościelnej".

Bardzo często tym „charyzmatem” sanktuarium jest figura lub obraz koronowany koronami papieskimi lub biskupimi. Są to głównie wizerunki Matki Bożej czy Matki Bożej z Dzieciątkiem³. Sanktuaria katolickie są znakami Boga i Jego wejścia w historię ludzkości, a zarazem każde z nich jest pamiątką tajemnicy Wcielenia i Odkupienia⁴. Sanktuaria są znakami czynnej i zbawczej obecności Chrystusa w historii oraz miejscem odpoczynku, w którym Lud Boży pielgrzymujący po drogach tego świata nabiera sił do dalszej wędrówki. Są także ikoną zamieszkania Boga wśród ludzi, a ze względu na częste znaki miłosierdzia, które się tam dokonują – uprzywilejowanymi miejscami Bożej obecności oraz wstawiennictwa Matki Bożej, świętych i błogosławionych. Dlatego sanktuaria są miejscami pielgrzymowania oraz charakterystycznymi wyrazami pobożności ludowej. Są więc one miejscami szczególnej symbiozy kultu liturgicznego i pobożności ludowej⁵.

Każde sanktuarium potrzebuje kanonicznej aprobaty uprawnionej władzy kościelnej: „Zatwierdzenie kanoniczne stanowi oficjalne uznanie miejsca świętego i jego specyficznego przeznaczenia. Upoważnia je do przyjmowania pielgrzymów Ludu Bożego, którzy się tam udają, by wielbić Ojca, wyznawać swoją wiarę, pojednać się z Bogiem, z Kościołem i bliźnimi oraz błagać o wstawiennictwo Matkę Bożą lub świętego”⁶. Kompetentną władzą do zaaprobowania sanktuarium diecezjalnego jest biskup diecezjalny, sanktuarium narodowego – konferencja biskupów, zaś sanktuarium międzynarodowego (ogólnokościelnego) – Stolica Apostolska (kan. 1231 KPK). Każde sanktuarium powinno mieć zatwierdzone statuty: „Do zatwierdzenia statutów sanktuarium diecezjalnego kompetentny jest miejscowy ordynariusz; statutów sanktuarium narodowego – konferencja episkopatu; statutów sanktuarium międzynarodowego – tylko Stolica Święta” (kan. 1232 § 1 KPK). W statutach tych należy określić cel sanktuarium, władzę rektora, prawo własności, zarząd majątkiem, działalność sanktuarium i jego przywileje (por. kan. 1232 § 2 KPK). Rektora sanktuarium mianuje władza kościelna, która je erygowała. Oprócz sanktuariów erygowanych i mających aprobatę, są jeszcze miejsca święte skromniejsze, mniej

³ Por. E. Szafronowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. IV, Warszawa 1986, s. 244.

⁴ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie z 22 I 1981*, [w:] *Nauczanie papieskie*, t. IV, z. 1, Poznań 1989, s. 68-69.

⁵ Por. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, Watykan 2002, tłum. Poznań 2003, (= *Dyrektorium o pobożności*), n. 261-263.

⁶ *Ibidem*, n. 264.

znane, lecz w swoim środowisku spełniające funkcje podobne do sanktuarium. Chociaż nie są kanonicznie zatwierdzone, to jednak stanowią część geografii wiary i pobożności Ludu Bożego⁷. Wydaje się, że wraz z rozwojem mogą otrzymać aprobatę kanoniczną.

Sanktuaria mogą otrzymać różne przywileje: „*Sanktuariom mogą być przyznane pewne przywileje. ilekroć to zdają się zalecać okoliczności miejsca, napływ pielgrzymów, a zwłaszcza dobro wiernych*” (kan. 1233 KPK). Wśród przywilejów można wymienić zezwolenia na zyskiwanie odpustów. Odpust zupełny w każdym sanktuarium można zyskać dodatkowo: 1. W dniu obchodu patrona. 2. Raz w roku w dniu dowolnie wybranym przez wiernego. 3. Ilekroć uczestniczy się w pielgrzymce grupowej do sanktuarium⁸. Oprócz tego Stolica Apostolska może udzielić innych zezwoleń, jeśli zaistnieje wystarczająco umotywowana okazja. Spowiednicy w sanktuariach mogą otrzymać uprawnienia do rozgrzeszania z kar kościelnych. Wyróżniające się sanktuaria mogą otrzymać od Stolicy Apostolskiej godność bazyliki mniejszej,

Zadania sanktuarium

Prawodawca wyznacza sanktuarium następujące zadania: „*W sanktuariach należy zapewnić wiernym obfitsze środki zbawienia przez gorliwe głoszenie Słowa Bożego, przez odpowiednie ożywienie życia liturgicznego, zwłaszcza przez sprawowanie Eucharystii i pokuty, oraz przez kontynuowanie zatwierdzanych form pobożności ludowej*” (kan. 1234 § 1 KPK). Sanktuarium jest w całej rozciągłości miejscem głoszenia Słowa Bożego, w którym Duch Święty wzywa do wiary i inspiruje do tworzenia wspólnoty wiernych. Tam sam Bóg w znaku swojego Słowa oświeca i pociesza wiernych w drodze do Królestwa prawdy i świętości. Sanktuarium staje się znakomitą miejscem pogłębienia wiary i uprzywilejowaną przestrzenią dla rozwoju pobożności ludowej, a także skutecznym centrum ewangelizacji⁹.

W sanktuariach głosi się *Ewangelię*, przekazując w różnorodnych formach orędzie Chrystusa. Wiernym tam przybywającym, trzeba przedstawiać podstawowe elementy przesłania ewangelicznego: Kazanie na Górze, radosną nowinę o dobroci i ojcostwie Boga, Jego miłościwą opatrność, przykazanie miłości, zbawcze znaczenie Krzyża, transcendentne przeznaczenie życia ludzkiego. Trzeba ich zachęcić do nawrócenia, do wytrwałości, do pokornego naśladowania Chrystusa, wezwać do praktykowania cnót chrześcijańskich, obdzielić słowem pociechy i pokoju, a także pobudzić do odpowiedzialności za głoszenie *Ewangelii* wśród jeszcze nie znających Chrystusa¹⁰.

⁷ Por. *ibidem*, n. 264.

⁸ *Enchiridion indulgentiarum*, Libreria Editrice Vaticana, Vatican 1999, n. 33, 4-o.

⁹ Por. Papieska Rada Duszpasterstwa Migranców i Turystów, *Il santuario, memoria, presenza e profezia del Dio vivente*, Milano 1999 (= *Il santuario*), s. 23-24.

¹⁰ Por. *Dyrektorium o pobożności*, n. 274.

Sanktuarium jest znakiem Bożej obecności, które nie tylko przypomina o zbawieniu dokonany przez Chrystusa, ale które uobecnia zbawienie ciągle trwające i dostępne przez łaskę. Stąd sanktuarium jest szczególnym miejscem celebracji liturgicznych i sprawowania świętych sakramentów. Wykonywane tam święte czynności liturgiczne mają być spełniane wzorcowo. Do zadań, jakie mają pełnić sanktuaria, należy troska o stały rozwój życia liturgicznego. Chodzi tutaj nie tylko o zwiększanie liczby sprawowanych obrzędów, ale o ich coraz lepszą jakość. Rektorzy sanktuariów winni dołożyć starań, aby wierni uczestniczący w obrzędach byli zbudowani sprawowaną tam liturgią, co stanie się możliwe dzięki jej komunikatywności, prostocie obrzędowej i wierności obowiązującym przepisom liturgicznym. Chodzi także o to, aby kapłani i wierni świeccy zanieśli dobre doświadczenia liturgiczne do miejsc swego pochodzenia¹¹.

Wśród obrzędów liturgicznych wiodące znaczenie ma sprawowanie sakramentów świętych. Głoszenie *Ewangelii* w sanktuarium winno zaowocować uczestnictwem w sakramentach świętych, w szczególności w sakramencie pokuty i Eucharystii. Mają one stać się spotkaniem człowieka z Bogiem. Dla wielu wiernych pielgrzymowanie do sanktuarium stanowi dogodną okazję do skorzystania z sakramentu pokuty. W tym celu powinno tam być wydzielone miejsce do sprawowania tego sakramentu, umożliwiające w sposób niezakłócony, z zachowaniem przepisów kanonicznych, przystępowanie do spowiedzi i swobodną rozmowę penitenta ze spowiednikiem. Należy zorganizować i przeprowadzić przygotowanie do spowiedzi, pomóc penitentom w dokładnym wypełnieniu warunków sakramentu pokuty, a w szczególności doprowadzić ich do szczerego żalu za grzechy i skutecznego postanowienia poprawy. Można do tego wybrać „*Obrzęd pojednania wielu penitentów, z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem*”. Pojednanie bez indywidualnej i integralnej spowiedzi należy traktować jako jego formę całkowicie wyjątkową i stosowaną zgodnie ze wskazaniami Kościoła, zawartymi w szczególności w liście apostoelskim o niektórych aspektach sprawowania sakramentu pokuty¹².

Centralnym punktem całego duszpasterstwa w sanktuarium jest celebracja Eucharystii. Winna być sprawowana przykładowo, by prowadziła wiernych do głębokiego spotkania z Chrystusem. Celebrowanie ta jest znakiem jedności, miłości i braterstwa, dlatego w tym samym czasie nie można oddzielnie sprawować Mszy świętej. Powinno się przekonać kapłanów-przewodników grup pielgrzymkowych i wiernych jej uczestników, by wspólnie uczestniczyli w tej samej koncelebrowaniu, a jeśli zachodzi potrzeba, do używania w niej różnych języków. W przypadku zgromadzenia wiernych z różnych narodowości wskazane jest wykonywanie śpiewów w języku łacińskim, przynajmniej stałych części Mszy Świętej, a szczególnie *Wyznania wiary* i *Ojcze nasz*¹³.

¹¹ Por. *ibidem*, n. 266.

¹² Por. Jan Paweł II, *motu proprio „Misericordia Dei”*, 7 IV 2002, por. *Dyrektorium o pobożności*, n. 267.

¹³ Por. *Dyrektorium o pobożności, op. cit.*, n. 268.

Sanktuarium jest miejscem, w którym winna być widoczna szczególna macierzyńska troska Kościoła o chorych i starych, a zwłaszcza o tych, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci. Stąd tutaj powinien być udzielany wspólnotowo sakrament namaszczenia chorych, przede wszystkim z okazji pielgrzymek ludzi chorych¹⁴. W sanktuariach będą sprawowane, oprócz Eucharystii, pokuty i namaszczenia chorych, także inne sakramenty. Wymaga to od rektorów sanktuariów przestrzegania przepisów kanonicznych oraz wskazań i zaleceń biskupa diecezjalnego, jak również szukania szczerego porozumienia i współpracy ze wspólnotami parafialnymi. Z zasady sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego winny być udzielane w parafii, zaś do celebracji sakramentu małżeństwa można przystąpić po otrzymaniu zgody ordynariusza miejsca lub proboszcza¹⁵.

W sanktuarium należy zorganizować nie tylko modlitwę indywidualną, ale także i wspólnotową, a zwłaszcza pomóc wiernym w odkryciu piękna Liturgii Godzin. Należy ją włączyć w program pielgrzymek, szczególnie dotyczy to Jutrzeni i Nieszporów¹⁶. W sanktuariach należy pielęgnować trwający od najdawniejszych czasów zwyczaj błogosławienia osób, pokarmów czy przedmiotów. Przy czym trzeba zwrócić uwagę na dwa elementy stanowiące wzorcową strukturę każdego błogosławieństwa: głoszenie Słowa Bożego, wyjaśniającego znaczenie świętego znaku i modlitwę wypraszającą dary dla wiernych¹⁷. W sanktuarium należy świadczyć miłosierną miłość, wyrażającą się w organizowaniu i stałym utrzymywaniu centrów opieki społecznej, jak szpitale, instytuty wychowawcze dla biednych dzieci, domy starców, okazywanie gościnności biednym, starszym i chorym pielgrzymom¹⁸.

Często sanktuarium należy do dziedzictwa kulturowego danego narodu. Dlatego powinno je pomnażać i rozwijać, organizując wykłady, konferencje, podejmując interesujące inicjatywy wydawnicze, urządzając przedstawienia, koncerty, wystawy i inne działania artystyczne i literackie. Nie wolno jednak zapominać, że taka działalność kulturotwórcza jest dla sanktuarium zadaniem ubocznym¹⁹. Sanktuarium jest miejscem działalności ekumenicznej, w szczególności troski o ekumenizm duchowy²⁰.

Każde sanktuarium winno pielęgnować pobożność ludową, której charakterystycznym wyrazem jest pielgrzymowanie.

---

¹⁴ Por. *ibidem*, n. 269.

¹⁵ Por. *ibidem*, n. 270.

¹⁶ Por. *ibidem*, n. 271.

¹⁷ Por. *ibidem*, n. 272-273.

¹⁸ Por. *ibidem*, n. 275.

¹⁹ Por. *ibidem*, n. 276.

²⁰ Por. *ibidem*, n. 277-278.

²¹ *Ibidem*, n. 279.

Duszpasterstwo pielgrzymkowe

Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii podaje następujące określenie: „*Pielgrzymka – powszechna forma religijności, jest typowym wyrazem religijności ludowej, ściśle związanej z sanktuarium, którego istnienie stanowi element konieczny. Pielgrzym potrzebuje sanktuarium, a sanktuarium potrzebuje pielgrzyma*”²¹. Pielgrzymowanie jest zjawiskiem towarzyszącym ludzkości niemal od początku pojawienia się człowieka na ziemi. Człowiek odczuwał zawsze potrzebę odwiedzania miejsc świętych, wybranych przez Boga iznaczonych Jego szczególną obecnością²². W Starym Testamencie pielgrzymowali patriarchowie, potem Izraelici. Pielgrzymowała Święta Rodzina, także Jezus udawał się jako pielgrzym do Jerozolimy. W dzień Pięćdziesiątnicy odbywało się w Jerozolimie zgromadzenie pielgrzymów, pobożnych Żydów ze wszystkich narodów pod niebem. Na ich oczach Duch Święty, w sposób widzialny zstąpił na apostołów. Owego dnia Kościół rozpoczął swoje pielgrzymowanie wśród dziejów świata. Mając taką samoświadomość, Kościół popiera pielgrzymowanie: „*Kościół jednak świadomy zgodności między nauczaniem Chrystusa i duchowymi wartościami pielgrzymowania, nie tylko zachował tę uznaną formę pobożności, lecz zachęcał do niej przez wieki*”²³.

Dzięki tej zachęce, wierni pielgrzymowali do miejsc świętych. Można obserwować rozwój ruchu pielgrzymkowego, który w naszych czasach przeżywa niezwykle rozkwit. W parze z rozwojem pielgrzymowania idzie rozwój turystyki, a nawet pielgrzymowanie jest nieraz nazywane „turystyką religijną”. Nie można jednak położyć całkowitego znaku równości do pielgrzymek i turystyki religijnej, bowiem turystyka religijna kładzie akcent na przeżycia natury ogólnokulturalnej i poznawczej, pielgrzymka zaś jest przede wszystkim aktem religijnym²⁴. Pielgrzymka posiada wymiar eschatologiczny, jest ona znakiem i obrazem drogi do Królestwa Niebieskiego. Posiada ona wymiar pokutny, ma prowadzić do nawrócenia, do porzucenia jarzma grzechu i namiętności, do przemiany życia, dlatego tak bardzo ściśle jest związana z sakramentem pokuty. Pielgrzymowanie zawsze było postrzegane jako czyn pokutny. Pielgrzymka posiada także wymiar świąteczny, dający pielgrzymowi radość. Posiada wymiar kultyczny, jest wyrazem czci wobec Boga, Matki Najświętszej i świętych. Nieodłączny jest od niej wymiar apostołski, pielgrzymi są wędrującymi głosicielami Chrystusa, a także wymiar wspólnotowo-twórczy²⁵.

²² Por. A. Jackowski, I. Soljan, *Pielgrzymowanie w Archidiecezji Krakowskiej*, [w:] S. Koperek, S. Szczur, M. Leśniak, B. Mielec (red.), *Archidiecezja Krakowska na przelocie Tysiącleci*, Kraków 2004, s. 249.

²³ *Dyrektorium o pobożności*, op. cit., n. 281

²⁴ Por. M. Ostrowski, *Duszpasterstwo wobec wolnego czasu człowieka, Aspekt moralno pastoralny ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień turystyki*, Kraków 1996, s. 354.

²⁵ *Dyrektorium o pobożności*, op. cit., n. 286.

Pielgrzymowanie domaga się odpowiedniego pokierowania i zorganizowania. Potrzebne jest duszpasterstwo pielgrzymów, którego istotnym elementem jest katecheza. Pielgrzymka potrzebuje katechezy, zaś przeprowadzona poprawnie staje się formą ewangelizacji. Pierwszym etapem duszpasterstwa pielgrzymkowego jest przygotowanie pielgrzymki w miejscu wyjścia, czy to w parafii, czy w innym środowisku organizacyjnym. Drugim etapem jest duszpasterstwo podczas drogi pielgrzymkowej. Może ono przybrać, zwłaszcza w przypadku dłuższej podróży, formę rekolekcji w drodze. Szczytowym etapem duszpasterstwa pielgrzymkowego jest czas pobytu w sanktuarium. Program duszpasterski tam przeprowadzony winien być uzgodniony z zarządem sanktuarium, aby pielgrzymi jak najlepiej skorzystali z charyzmatu sanktuarium. Ostatni etap to powrót pielgrzymów do miejsca rodzinnego. Wówczas należy się zatroszczyć o podsumowanie doświadczeń religijnych i ich utrwalenie po powrocie do miejsca pobytu pielgrzymów²⁶.

Oprócz katechezy istotnym elementem przebiegu pielgrzymki powinna być modlitwa, bowiem pielgrzymka jest drogą modlitwy. Na każdym etapie pielgrzymiego szlaku powinna ona ożywiać uczestników. Szczególną uwagę należy zwrócić na zakończenie pielgrzymki, aby nie stało się ono końcem modlitwy pielgrzyma. Modlitewne przeżycia pielgrzymkowe można utrwalić przez nabycie stosownej pamiątki z odwiedzonego sanktuarium. Trzeba zatroszczyć się o to, aby pamiątki stanowiły przekaz prawdziwego ducha miejsca świętego. Sanktuaria należy bronić przed merkantylizmem²⁷.

Zakończenie

Z religijnej natury człowieka wypływa pielgrzymowanie do miejsc świętych – sanktuariów. Struktura i zadania sanktuariów zostały określone w przepisach kościelnych, w szczególności w KPK. Owocność pielgrzymowania zależy od należytego zorganizowania i przeprowadzenia duszpasterstwa pielgrzymkowego. Powinni o nie zatroszczyć się rektorzy sanktuariów i organizatorzy pielgrzymek.

---

²⁶ Por. M. Ostrowski, *Duszpasterstwo wobec wolnego czasu człowieka*, op. cit., s. 358-362.

²⁷ *Dyrektorium o pobożności*, op. cit., n. 287.

PILGRIMAGES TO SANCTUARIES IN THE LIGHT OF CHURCH REGULATIONS

SUMMARY

A sanctuary is a holy place visited by the faithful. Each sanctuary must be approved by an appropriate Church authority, namely the Bishop of the Diocese for the local diocese-level sanctuaries, the Conference of Bishops for national sanctuaries and the Holy See for all other sanctuaries.

The purpose of a sanctuary is to preach the Word, to administer the Holy Sacraments, including specifically the Sacrament of Penance, and to celebrate the Eucharist. A sanctuary should cultivate folk religiousness and do charity to the pilgrims.

An adequate pilgrimage ministry is a precondition for the obtaining of spiritual benefits by the pilgrims.

Translated by Paweł Pilch